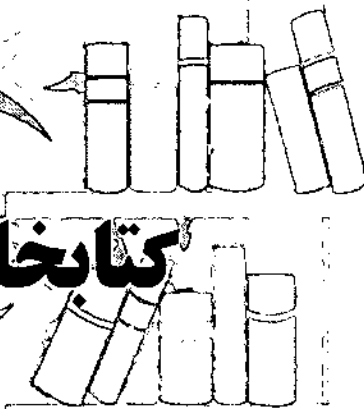

کتابخانه‌ی کلاسی

○ محمد محسنیان فرد

عمومی و روستایی و استفاده از این مراکز برای مطالعه درسی و دانشگاهی، رشد کند نرخ امانت‌گیری در کتابخانه‌های عمومی و... دلایل دیگر نگارنده در توجیه این ادعا است.

می‌توان دلایل علمی و مستند و یا دلایل غیرعلمی و غیرمستندی برای چرایی این رفتار (بی‌ربطی به مطالعه) برشمرد که خود جا و مکان دیگری را برای بحث می‌طلبد. اما آنچه مسلم است نقش آموزش و پرورش در افزایش یا کاهش میزان کتابخوانی را نمی‌توان انکار کرد. «در واقع عوامل بسیاری در عادت مطالعه تأثیر مثبت یا منفی دارند که گاه بر یکدیگر نیز تأثیر می‌گذارند. از میان این عوامل، خانواده و مدرسه بیشترین تأثیر را در این ارتباط دارند.

باتوجه به ساختار اجتماعی در کشور ما، خانواده‌ها اغلب از این وظیفه حساس در قبال فرزندان خویش غفلت می‌کنند و یا با مشکل دسترسی و تهیه منابع مطالعه برای فرزندان مواجه هستند. لذا مدارس به ویژه در مقطع ابتدایی، نقش حساس‌تری به عهده دارند و باید به پرورش عادت مطالعه آینده‌سازان مملکت، در راستای آموزش آنها توجه جدی نمایند.

یکی از بهترین روشهای شناخته شده دنیا، برای شکل‌گیری عادت به مطالعه افراد، دسترسی به منابع متنوع و روزآمد از طریق کتابخانه‌های آموزشی است.

در واقع کودکان و نوجوانان می‌بایست در حین یادگیری و آموزش در مدارس (ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان) با نحوه پیدا کردن منابع، چگونگی استفاده از منابع، نقش مطالعات جانبی در موفقیت تحصیلی و شغلی، عادت به مطالعه، رغبت به کتاب برای پر کردن اوقات فراغت، همراهی دائمی کتاب با شخص در هر زمان و مکان و... آشنا شوند.

«این نوع کتابخانه‌ها از اوایل قرن بیستم متعاقب تحولات و تغییراتی که به تدریج در امر آموزش و پرورش کشورهای پیشرفته به وجود آمد،

مکتوب و بعدها به صورت کتاب ضمن ماندگاری، به نسل‌های بعدی منتقل شد. امروزه علیرغم توسعه فناوریهای جدید ارتباطی از جمله اینترنت، CD، ویدئو و آموزش از طریق تلویزیون، رادیو و... کتاب همواره جایگاه خود را به عنوان بهترین دوست بشر و منبع علم و دانش و معرفت حفظ کرده است. اما آنچه در کشور ما اهمیت دارد و توجه جدی مدیران، مسئولان، خانواده‌ها، معلمان و در یک کلمه کمک همه اقدار جامعه را می‌طلبد، انگیزه و رغبت بسیار پایین برای مطالعه کتاب در جهت یادگیری و یاد پر کردن اوقات فراغت است. مردم جامعه ما بیش از خواندن، به شنیدن و دیدن ارج می‌نهند. بررسی مقایسه‌ای بین زمانیکه هر فرد ایرانی در شبانه‌روز به مطالعه اختصاص می‌دهد با زمانی که برای دیدن تلویزیون یا گوش کردن به نوار صوتی و رادیو در نظر می‌گیرد، خودگواه روشن این مدعا است. پایین بودن میانگین تیراژ کتابهای منتشر شده طی یک دوره زمانی، انباشت کتاب در انبارهای ناشران و پدیناوارندگان کتاب، توزیع ضعیف و کمبود شدید کتابفروشی و رغبت پایین مردم به فعالیت در عرصه کتاب، وابسته بودن تولیدکنندگان کتاب به یارانه‌های دولت، استقبال ضعیف مردم از کتابخانه‌های

○ کتابخانه‌ی کلاسی (ویژه دوره تحصیلی ابتدایی)
○ دکتر زهره میرحسینی
○ خورشید تابان، ۱۳۸۰

طی سالهای اخیر، موضوع اوقات فراغت کودکان، نوجوانان، جوانان و حتی بزرگسالان و پیران مورد توجه جدی افکار عمومی قرار گرفته است. از یک طرف نفوذ و حضور بسیار سریع و گسترده فناوری‌های ارتباطی خارجی از جمله ماهواره، ویدئو، اینترنت و... و از سوی دیگر روند رو به رشد تعداد افراد بیکار و جویای کار (اعم از اقدار کم‌سواد، باسواد و یا دارای تحصیلات عالی) که بیشتر وقت ارزشمند خود را به بطالت می‌گذرانند و نیز اوقات فراغتی که در اختیار دانش‌آموزان، دانشجویان، کارمندان و شاغلین بخش‌های مختلف جامعه قرار دارد، بررسی‌های جدی برای پرنمودن مفید اوقات فراغت را به یک ضرورت جدی تبدیل کرده است.

شاید بتوان مدعی شد که مطالعه یکی از بهترین، کم هزینه‌ترین، مفیدترین و سالم‌ترین روشهای پرکردن اوقات فراغت باشد. رشد سریع و خارق‌العاده دانش و تکنولوژی علوم مختلف بشری، در تمام دوران زندگی بشری در قالب لوح‌های

شکل گرفت و هدف اصلی آنها تشویق به خواندن و ایجاد عادت به مطالعه و بالاخره تقویت قوه تفکر و برانگیختن حس کنجکاوی دانش‌آموزان است.»

یکی از انواع کتابخانه‌های آموزشی، کتابخانه کلاسی است. کشورهای گوناگون تا به حال از طریق ایجاد کتابخانه‌های کلاسی، پیشرفت‌های قابل توجهی در امر مطالعه دانش‌آموزان داشته‌اند.

در ایران نیز با تقویت کتابخانه‌های کلاسی و کار با دانش‌آموزان می‌توان آنها را به مطالعه و کتابخوانی علاقه‌مند نمود.

کتاب کتابخانه‌ی کلاسی سعی دارد به صورت فشرده، اطلاعات لازم درباره‌ی گروه‌های دانش‌آموزان ابتدایی از جمله خصوصیات رشد و نیازهای مطالعاتی در هر گروه سنی، راه‌های تشویق به مطالعه به صورت عملی و چگونگی اداره‌ی کتابخانه کلاسی را در اختیار آموزگاران بگذارد.

کتاب در هفت فصل تنظیم شده است. فصل اول تعاریف و اهداف کتابخانه کلاسی را مورد بررسی قرار می‌دهد و وظایف کتابخانه آموزشی را برای معلمان برمی‌شمرد. از نظر نویسنده محترم، کتابخانه به عنوان مرکز اطلاعات، کتابخانه به عنوان مرکز یادگیری، کتابخانه به عنوان مرکز آشنایی با فرهنگ استفاده از کتابخانه، کتابخانه به عنوان مرکز سرگرمی، کتابخانه به عنوان مرکز ایجاد مهارت‌های مطالعه و کتابخانه به عنوان مرکز آگاهی فرهنگی از جمله وظایف کتابخانه آموزشی است. نویسنده معتقد است باید در مدارس ابتدایی استفاده مکرر کودکان از کتابخانه در برنامه مدرسه گنجانده شود. هر مدرسه می‌تواند در برنامه‌اش ساعت ثابتی را برای حضور دانش‌آموزان در کتابخانه، تدریس درس یا همکاری معلمان و کتابداران و انجام فعالیت‌های علمی در کتابخانه با استفاده از منابع را بگنجانند.

کتابخانه کلاسی را در فصل دوم می‌توان مطالعه نمود. ایشان در تعریف کتابخانه کلاسی می‌آورد: «به مجموعه‌ای از کتابهای غیردرسی که به منظور حمایت از برنامه‌های درسی و مطالعه آزاد دانش‌آموزان در هر کلاس فراهم می‌شود، کتابخانه کلاسی می‌گویند.»

اداره کتابخانه کلاسی، مجموعه مواد و منابع، وسایل و تجهیزات، لوازم مورد نیاز برای ساختن یک بره‌دان و نیز مراحل ساخت آن، روش امانت و عضویت و مراحل اجرای آن، سازماندهی (خدمات فنی)، نقش اجتماعی - فرهنگی معلم - کتابدار و

معرفی فعالیت‌های جانبی و راهکارها (معرفی کتاب، تشکیل گروه یا حلقه‌های مطالعاتی، اعلام مسابقات کتابخوانی و تحقیق، استفاده از نوار و کاست، تشکیل نمایشگاه‌های مختلف یا مشارکت دانش‌آموزان، نمایش فیلم و اسلاید، تشکیل سخنرانی، تهیه روزنامه دیواری و مقاله‌نویسی، نمایش عروسکی، برنامه‌های بازدید از کتابخانه) سرفصل‌های اصلی فصل دوم کتاب به شمار می‌روند.

شناخت نیازها و علائق مطالعاتی دانش‌آموزان تابستانی عنوان فصل سوم کتاب است. در این فصل مطالبی درباره نیازهای انسانی و سلسله نیازهای آبراهام مازلو، رشد ذهنی و عقلی ارائه شده توسط ژان پیاژه، مراحل رشد از نظر پیاژه و ویژگی‌های هر مرحله و علائق مطالعاتی کودکان به صورت طبقه‌بندی سنی (۶ و ۷ سال، ۸ و ۹ سال، ۱۰ و ۱۱ سال) مورد بررسی قرار گرفته است.

تعریف و اهداف ادبیات کودکان (سبک نگارش، مؤلف و ناشر)، ارزیابی داستانها، انواع ادبیات کودکان (داستان، داستانهای واقعی، غیر داستان)، شعر کودک، خصوصیات شعر کودک، شعرخوانی، و کتابهای تصویری، عناوین مطالبی هستند که در فصل چهارم کتاب کتابخانه‌ی کلاسی آمده است. این فصل به معلم یاری می‌دهد که معیارهای محتوایی انتخاب کتاب را بداند و به وسیله آن معیارها، کتابهای مورد نیاز برای گروه‌های سنی مختلف و نیز رده‌های کلاسی متفاوت را انتخاب کند.

در فصل پنجم، معلم معیارهای شناخت و انتخاب کتاب مناسب برای کودکان را به طور نسبتاً کامل مطالعه می‌کند. ظاهر کتاب، تصاویر، صفحه‌آرایی، قطع کتاب، کاغذ، جلد و صحافی، قیمت محتوای کتاب، ارزیابی داستانها، ارزیابی غیرداستانها و ارزیابی کتابهای شعر عناوین این فصل هستند که برای هر کدام تعریف، ویژگیها و مختصات آنها به طور خلاصه ولی روشن و روان بیان شده است.

فصل ششم به طور خیلی خلاصه به بررسی روشهای مختلف یادگیری و مطالعه می‌پردازد. میاحتی چون روان‌شناسی یادگیری، یادگیری چیست، حافظه حسی، کوتاه مدت و بلند مدت، ضرورت آموزش روشهای مطالعه، روشهای مطالعه (شامل: اجمالی خواندن، دقیق خوانی) طرح سازمانی برای یادگیری، و تندخوانی عناوین سرفصل‌های فصل ششم را شکل می‌دهد. اگر

دانش‌آموزان با ساختار ذهن خویش به زبان ساده آشنا شوند و مراحل یادگیری، به یاد سپاری و یادآوری را بشناسند، می‌توانند سریعتر مطالعه کرده و مطالب را درک کنند و در هنگام لزوم از آنها استفاده نمایند و این وظیفه معلم است که دانش‌آموزان را راهنمایی کند و روشهای مؤثر و مفید یادگیری را به آنها آموزش داده و همواره همگام با آنها پیش رود، فصل ششم این کمک را به معلم ارائه می‌دهد که ابتدا خود با این روشها آشنا شود و سپس برای دانش‌آموزان به کار بندد.

در نهایت الفبای گزارش‌نویسی در فصل هفتم آمده است. نویسنده معتقد است: «یکی از اهداف مهم کتابخانه‌های آموزشی از جمله کتابخانه‌های کلاسی، ایجاد روحیه تحقیق و عادت به مطالعه در کودکان است.»

در این فصل روش تحقیق به صورت کلی توضیح داده می‌شود تا معلمان با هدایت دانش‌آموزان به امر تحقیق از مقطع ابتدایی، این روحیه را در مقاطع دیگر تحصیلی و تا بزرگسالی در آنها ایجاد نمایند. انتخاب موضوع، طرح مسأله، جستجوی منابع و تدوین گزارش نهایی عناوین سرفصلهای این فصل را در بر می‌گیرد.

کتاب بسیار ساده، روان، مختصر و کاربردی تدوین شده و نگارنده در جریان مطالعه و بررسی کتاب همواره این روش نویسنده محترم را مورد تحسین قرار داده. اما نکته‌ای وجود دارد که به نظر نگارنده جای تأمل دارد. همه ما کما و بیش با مشکلات و معضلات آموزش و پرورش از بودجه و اعتبارات، ساختمان و فضای مدارس به ویژه در مناطق روستایی و عقب افتاده، ضعف معلمان در آشنایی با علوم جدید، مسائل درآمدی و در نتیجه انگیزش معلمان و... آگاهی داریم. کتابخانه‌های کلاسی مورد بحث در کتاب و نیز فرضیات بیان شده از روابط معلم و دانش‌آموز، خدماتی که برای معلم در نظر گرفته شده و... تا حدودی با آموزش و پرورش موجود کشور به دور است. البته این دلیلی بر آن نیست که مبانی علمی موضوعات از جمله کتابخانه‌ی کلاسی را مطرح نکرد، بلکه این انتظار از نویسنده محترم کتاب که سابقه طولانی در بخش کتابخانه و کتابداری دارند، می‌رود که باتوجه به مشکلات و معضلات موجود مدارس و نیز امکانات موجود، کتابخانه‌های کلاسی را به گونه‌ای طراحی می‌کردند که قابلیت اجرا در کلیه مدارس کشور را داشته باشد.